

1974. április 25-én fölbolydult a portugál főváros, fiatal katonatisztek ragadták magukhoz az irányítást. A megrémült lakosság föltálalta magát és kreatív ötlettel szegfűt tűzött a fegyvercsövekbe. Salazar és Caetano eltűnt a politikai színpad süllyesztőjében, és békés, baloldali rendszerváltozás vette kezdetét Portugáliában. Az ország kisebb-nagyobb vargabetűk - jobb- és baloldali puccskísérletek, 30 százalékos infláció, tömeges államosítás - után '86 január 1-jén eljutott az Európai Unió kapujába. A belépés óta pedig egyértelmű diadalmenet Portugália útja.

Portugáliában az egy főre jutó bruttó hazai termék ma már meghaladja a 11 ezer dollárt, azaz több mint kétszerese a magyarországinak. Az infláció csupán 2,8 százalék. A minimálbér 64 ezer escudo, ami közel 80 ezer forint. A közelmúltban fogadták el Berlinben az unió 2000 és 2006 közötti költségvetését: Portugália megőrizte az eddigi kedvezményezett státusát, sőt még nőtt is a támogatás. Ez évente körülbelül 3,3 milliárd dollár, vagyis naponta 9-10 millió dollárnyi nettó szubvenciót - a portugál bruttó haza termék éves növekményének megfelelő összeget - vehet fel az EU-tól.

Mi a Phare-segélyeket nem tudjuk maradéktalanul elkölteni, míg Portugália az elmúlt hat évben hatalmas összegeket használt föl, és a teljes támogatási keret kihasználása megközelíti a 100 százalékot. Projektjeikre mozgósítják az államot, a helyi közigazgatást és a magán szektort egyaránt. Képesek olyan költségvetési politikát folytatni, ami lehetővé teszi, hogy ennek a hatalmas összegnek legalább a 25 százalékát a helyi forrásokból fedezni tudják. Ráadásul mindezt úgy, hogy sem a szociális szféra, sem a védelem, sem a kultúra, sem az életszínvonal nem látja kárát.

Lisszabonban járva az első dolog, ami föltűnik, hogy az utcákon futó személygépkocsik átlagéletkora alig néhány év. Nem látni - a mediterrán utcaképhez szinte kötelezőn tartozó - koldusokat. Annál több viszont a mobiltelefonnal fontoskodó fiatalember. A portugál karriertörténetről dr. Szabó Sándor követségi tanácsost, a régió szakértőjét kérdeztem.

- Portugália hogy jutott el a Salazar- és Caetano-korszak után az EU-ba történő belépésig?
- Portugália sokáig Európa perifériáján elszigetelten és elmaradottan vegetált, de mára irigylésre méltó helyzetbe került. A forradalom sokkolta az országot, az addigi struktúra fölbomlott, a gyarmati rendszer szétesett. Ez azt is jelentette, hogy hazajött - többnyire csak egy batyuval a kezében - csaknem egymillió ember. Maguk a portugálok mondják, nagy bajba kerültek volna, ha Európa akkor nem segíti őket a menekültek befogadásával. Portugáliában a modern időszámítás 1974-ben, azzal a bizonyos áprilisi forradalommal indult. Mindaz, ami a fejlett európai intézményrendszert jelenti - a parlament működési rendjétől kezdve a nyugdíjalapokig, de a társadalom és a gazdaság más területe is -, az Portugáliában 25 éves vagy annál fiatalabb. Ma viszont, ha a makrogazdasági mutatók (például az egy főre eső GDP) alapján hasonlítjuk össze hazánkkal, kerekre nyílik a szemük a csodálkozástól, mert ők is tudják, hogy nincs ekkora különbség a két ország gazdasági teljesítő képessége között.

- Milyen tapasztalatokkal szolgálhat Portugália számunkra?

- A forradalmat követően nagyarányú államosítás és földosztás kezdődött, aztán rájöttek, hogy így nem működik a gazdaság, és hatalmas privatizációs programot indítottak. Most tartanak az utolsó szakasznál, az energia és a távközlési szektort, a nemzeti légitársaságot valamint az autópálya hálózatot magánosítják. E téren - az állami vagyonkezelés és a privatizáció technikáira vonatkozóan is - van lehetőség tapasztalatszerzésre.

- Az EU-csatlakozás óta látványos fejlődés indult Portugáliában. Mi a titka ennek?
- Ez nem titok. Azt, hogy Portugália az EU-pénzből mi mindent csinált, az lépten nyomon látható. Elsősorban persze infrastruktúrát. De ezen kívül hatalmas összegeket fordítanak, egy olyan programra, amelynek az a célja, hogy a portugál vállalatok versenyképesek legyenek. Ezzel a 12 fő részből - többek között beruházási, marketing, design, külföldi piacszerzési, oktatási és más programokból - álló vállalat-támogatási rendszerrel elsősorban a kis- és a közép vállalatokat segítik. E pénzek egy része vissza nem térítendő támogatás, más része pedig kamatmentes kölcsön. Itt is hasonló a helyzet, a vállalkozások több mint 90 százaléka kis és középvállalat. Portugáliában is vannak multik, a termelés és az export nagy hányadát ezek adják, de a foglalkoztatást, a reálgazdaságot a kis- és a középvállalkozások viszik a hátukon. Mindent összevetve azt mondhatom, hogy Portugália sikeres ország. Növekszik, jól teljesítette az EU-feltételeket, a költségvetési hiány, az államadósság, a gazdasági növekedés, a kamatok terén. Ami pedig a kisembert közvetlenül érinti: növekszik a reálbér.
- Jutott pénz a szociális kiadásokra, az egészségügyre, oktatásra, tömegközlekedésre is?
- Indokolt a kérdés, hiszen Portugáliát az utóbbi időben bírálatok érték az egészségüggyel és az oktatással kapcsolatban. A tömegközlekedésre sokat költenek, tavaly adtak át az expóra egy új metróvonalat és most is folyik a bővítés. Itt is meglehetősen nehézkes a közlekedés, 600 ezer állandó lakos él a fővárosban, de naponta 700 ezer bejáró érkezik. Most júliusban nyitják meg az Április 25. híd alsó szintjét, ahol a vasút közlekedik. Ettől lényeges javulást várnak. A tömegközlekedés itt is ráfizetéses, nem is látnak arra esélyt, hogy ez változzék. Egy havibérlet 3000 escudóba kerül.
- Izgalmas az egészségügy és az oktatás is. Az egészségbiztosításban a magánpénztárak egyre nagyobb szerephez jutnak. Kiterjedt a szociális támogatás. Megállapítottak ún. minimális családi jövedelmet, amit akkor is garantálnak, ha valaki minden más támogatási kategóriából kiesik. Az oktatás terén jelentős a tennivaló, hiszen Portugáliában az írástudatlanság 1974 előtt magas arányú volt. Ennek nyomai bizonyos vidékeken még ma is föllelhetők.
- Ezek szerint e téren behoztuk az évszázadokkal ezelőtti lemaradást, - hiszen Lisszabonban és Coimbrában már a XIII. században egyetem működött -, sőt bizonyos előnyre tettünk szert.
- Tudatában is vannak, hogy Közép-Kelet-Európában a képzettség, az általános műveltség és a termelési kultúra igen magas, és attól tartanak, hogy ha a tőke és az uniós pénz megjelenik térségünkben, mindez a szellemi tőkével együtt, olyan dinamikát hozhat a gazdaságunkba, ami komoly versenytárssá tehet bennünket. Tudják, hogy az oktatásra többet kell költeniük, mert nagy az általános iskolai lemorzsolódás és fejlesztendő a szakmunkásképzés. Ezt felismerve a szocialista kormány kidolgozott egy új programot az ezredforduló utáni évekre: ebben az első helyen áll az oktatás, az egészségügy, és természetesen a stabil gazdasági növekedés. Számunkra tehát az a tanulság, hogy a meglévő szellemi tőkénket őriznünk és fejlesztenünk kell.
- Ez az ország egykor a világ vezető tengeri hatalma volt, tucatnyi felfedezőt adott a világnak, hatalmas gyarmatbirodalmat épített ki. Ebből a státusból mára egy kis országgá esett vissza. Miként sikerült földolgozniuk a portugáloknak a gyarmattartó hatalmi státusból a perifériára szorulást?
- Ennek a népnek - melynek gondolat- és érzelmi világa igen hasonló a mienkéhez - erős konfliktus- és katasztrófatűrő képessége van, amely hallatlan nagy szolidaritással társul. Nyilván őket is zavarja a saját veszteségük, de ennek jeleit nem lehet tapasztalni. A gyarmataik iránt persze mély nosztalgia él bennük. Amikor azt kérdezzük, miért nem jut innen több befektetés Kelet- és Közép-Európába, azt válaszolják, hogy inkább a korábbi tengerentúli

területeikre, Brazíliába és Afrikába megy, ahol apáik földjei és gyárai voltak. A közös nyelvi kultúráról nem is beszélve. Tehát a gyarmati múlt földolgozása nem egyszerű, mert talán egy kissé patriarchálisabbak voltak, mint mások: ők többnyire együtt éltek a helyi lakossággal, és keveredtek is velük, eltérően más európai gyarmatosító népektől. A javaik elvesztésén kívül érzelmileg is megmozgatta őket.

- Milyen tanácsokat adhatnak számunkra az EU csatlakozáshoz?

- A legfontosabb tanulság talán az, hogy nincs másik út. Az EU források és piacok nélkül el sem lehetne képzelni a mai Portugáliát. Ehhez természetesen elég sok keserű pirulát le kellett nyelniük. Ha a mezőgazdaságot önmagában vizsgáljuk, kiderül, hogy Portugália nettó befizető. Tehát több a mezőgazdaság befizetése, mint amennyit kap az EU-tól. Erre ők is azt mondják, hogy ez tarthatatlan. Ez azért van, mert a leginkább támogatott ún. északi termékek (a tej, a hús) több, az itteni klíma termékei (a bor, az olajbogyó) pedig kevesebb támogatást kapnak. Nyilván a csatlakozás első szakaszának nálunk is lesznek nyertesei és vesztesei. Erre föl kell készíteni a közvéleményt és a vállalkozókat is. Itt a csatlakozást megelőző szakaszban és utána is nagyon komoly pénzeket költöttek a felkészülésre, s e pénzek nagyobb része uniós forrás volt. A ma csatlakozásra váró országok már más helyzet elé kerültek: kevesebb a forrás és az EU jobban megnézi, mire költik. Akkor más volt a világ, mások voltak a feltételek. Ennek ellenére számunkra sincs más alternatíva.

- Várhatóan hogy fogadnak majd bennünket, új tagokat, a portugálok?

-Az áprilisi elnöki látogatásnak is ez volt az egyik fő témája. Portugália vezetői történelmi szükségszerűségnek tekintik a keleti bővítést. Jól érzékelhető a részükről megnyilvánuló szolidaritás, hiszen ők is voltak szegények, és pontosan tudják, hogy milyen segítséget jelentett számukra az Európai Unió. Sampaio elnök azt nyilatkozta, hogy a felkészüléshez idő kell, de a várakoztatásnak is van határa. Tehát nem csupán a bürokrácia oldaláról kell vizsgálni a feltételek teljesítését, hanem a politikai és a szolidaritási elemnek is érvényesülnie kell. Az éremnek a másik oldala: a nyugati vállalkozók attól félnek, hogy a keleti bővítés következtében megjelenik a konkurens olcsó munkaerő és áru, így a támogatási tortából még újabb öt országnak is juttatni kell. Portugál részről persze föltehető a kérdés úgy is, hogy a csatlakozásunk kinek üzlet? Németországnak és Ausztriának inkább az, hiszen közelebb vannak és mélyebb ismeretekkel bírnak. A portugálok mondhatják, hogy a tőlük 3000 kilométer távolságra fekvő országban, ahol nincsenek tapasztalataik, nekik miért lenne jó üzletelni? De a vállalkozók többsége mégis úgy gondolja, hogy hosszú távon nekik is kifizetődik.

- Van számos portugál vállalat, amely szállít nekünk. Hogy alakult az elmúlt időszakban a portugál-magyar kereskedelem?

- Az elmúlt három évben a portugál-magyar kereskedelem több mint az ötszörösére nőtt. Tavaly a magyar export 82,7 millió dollár volt (ez 437%-os növekedést jelent), a portugál pedig 85,1 millió dollár. A magyar export több mint 90 százalékát a gépek és gépi berendezések tették ki. Az ez évi (első negyedévi) adatok is azt mutatják, hogy a trend folytatódik, és a magyar export továbbra is hasonló ütemben nő. A következő időszak egyik fő célja további befektetők felkutatása, hiszen ma mindössze 6-8 portugál cég van jelen Magyarországon, 30 millió dollár körüli tőkével - hangsúlyozta végezetül dr.Szabó Sándor.

Zétényi Zoltán